

պատկեր, դափնեպսակել զերոն՝ կեանքդ
դիւցաղնի:
Այս մասը չէ՛ այն մուկն ու ցորեն
փոքր հասարակաց ուր կ'իջնան մարդիկ,
այլ ամենէն բարձր կատարը, այլ դիւ-
ցաղնեղական դապարձը կեանքին, ուր
կենսատուածները միայն կրնան մարգը-
ցիլ:
Մ. Ս. Կիրիճեան

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏՈՒՄԱՅԻ ՄԷՉ
ԵՐԵՎԱՆԻԱՆ ՄԻՒՐ. ՊԱՊԱՅԱՆՆԱՆԻ ՀԱՌԻՔ

«Երբորդ անգամն է միամտայ պատե-
րազմի ժամանակ, որ ես բարձրանում
եմ այս ամբիօնը այն խորին դժգոհ-
յութեամբ, որ անհրաժեշտ է Ռուսաստան-
ում ապրող բոլոր ազգութիւններին մի-
ութեամբ իրեն պատգամաւոր, ուղարկե-
լիս միտել հայ ժողովրդի կողմից, ես
պարտք եմ համարում վկայել հայ ժո-
ղովրդի բարձր հայրենասիրական սիրտ-
մունքի և արամազրութեան մասին և
այն մասին թէ չը կան զոհեր, որոնց
առաջ նա այժմ կանգնած էր Գոյու-
թեան և աղատութեան համար կուի օ-
րերում հայ ժողովուրդի մէջ չը կան
կուսակցութիւններ Սեմեյը, իբրեւ մի-
մարդ, միացած են թշնամու վրա յաղ-
թութեան տանելու ընդհանուր դրոճի
մէջ: Ձախ հոտանքները բոլոր ներկայա-
ցուցիչները, որոնք հաւանդած էին ամէն
կառավարութիւններին, այժմ մոռացել
են իրարանշանները և կազմում են իր-
բն կամաւորներ դրոճի տանելու շարքե-
րում ու թափում են իրենց արիւնը
ընդհանուր դրոճի համար: Այդ դրոճի-
նաները աւելի շատ կը լինեն և նոր-
մեն

ՓՐՅՈՒԱԾ ԷՋԵՐ
ՏԱՐԱՆԻՆԵԱՆ ՅՈՒՇԱՅԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

Է.
Իրիկուն է. կրկին կը պտտաւոր-
ւինք միմեկի դէպի կրակի դիմը: Մուկը
կամաց կամաց կ'սկսի տարածել իր սև
ջուրը: Հրամանատարը կը հրամայէ որ
սուրճիները լարուած կապի ու պտտաւոր
ըլանի: Դէպի իր քրան կատարը պիտի ել-
լինք, թէպէտ անհամեմատ դժուարու-
թիւններ կան: Ամէն կողմէ կարկուտի
և անձրեւի նման զնդակ և ուռը կը
տեղայ: Սակայն պէտք չէ կարեւորու-
թիւն տալ: պտտաւորում է այս, պէտք է
թալել, դէպի յառաջ երթալ՝ թշնամիին
ուռըն ու զնդակը հեղնելով: Մեր հրա-
մանատարը արիւսիքում և դիւցաղնական
դարերու ասպետի մը պէս կը սուրայ
մեր առջևէն և մերթ ձեռքը զլիտեն
տարած վայրկեանական յղացումներ կ'ու-
նենայ, բլաններ ու կերպեր կը մտածէ
թշնամին թակարդի մէջ ձիւղու համար:
Իր գանկին մէջ փոթորիկներ կան, ու
այդ վայրկեանին չեմ դիտար ինչու կը
յիշեմ վ. Հիւկօի «Թշնամու մեջ» մէջ
նկարագրած այն միւս մեծ հերոսը՝ Նա-
բոլէոն Պոնապոլեոն, որ վաթսրօյն յե-
տոյ, գիշեր մը, լերան մը կատարին
վրայ իր փոքրիկ բալնայի վրայ լարե-
րուած և աչքերը դէպի Երկինք վեր-
ցուցած կը մենախօսէր տիեզերքի Մեծ-
նախնան հետ, կարծես անհարկ նոր ցայտ-
քեր խելու համար Անկէ...:

հօնքն մը ըստ իր վերջին խօսքերը. Yes,
perhaps, Joe. Այո՛, թերեւս, ճշտ... դուք
անգամ մըն ալ տեսնուինք... կամ ոչ...:

Այդ օրը միեւնոյն տողը տարբեր
տարբեր կէտերու վրայ կը զետեղուինք:
Կարգապահութիւնը զովելի է: Ամէն բան
լուս և անշուշտ կերպով տեղի կ'ունե-
նայ: Մեր հրամանատարը թշնամին յան-
կարծակիի բերելու համար այսպէս դա-
նադան կէտերէ դիտուող կը զրկէ դէպի
կրակի դիմը:

Գիշեր է: Դէպի վեր պէտք է մեկ-
նինք՝ կ'ըսէ զնդակաւորը, և վերելքը
կ'սկսի նորէն փութով: Լերան մը բար-
ձունքին վրայ ամենքս ալ պառկած ենք
հիմա: Գարնան անուշ և դուր զեփիւս
մը կը փչէ վարէն՝ ծովէն, և կուգայ
փայփայել մեր յոգնատանջ մարմինը:
«Գուրն էլ իրականութեան լուսարձակները
կայծակի պէս կուգան կ'անցնեն մեր
վրայէն: Հիմա, համատարած լուսութիւնն
է որ կը տիբէ ամէն տեղ, ու լուսնական
ամօթխած հարսի մը պէս կը ձկնայ ամ-
պի ծուկներուն տակէն...»

Ե. Հ. ԹԻՐԵՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԳՐԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ԱՐԴԻ ԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ (*)

(Սեփական քրակցութիւն)

12 Ծ

Դէպի
այս շաբ կատարած շրջագա-
նէ մը կը վերադառնանք, ուրկէ
մեր հետեւել ընդհանուր տեղե-
կութիւնները կուգան հաղորդել «Արեւ»ի
յարգող ընթերցողաց:

Գրաւուած եղբայրս. — Թուրքիոյ
արեւելեան չորս կուսակալանիստ զա-
ւաքները՝ այն է Տրապիզոն, Երզրում,
Պիլիս և Մուսուլ, այս պահուն հիւսիսէն
հարաւ երկարող անդապարտաւարին
ևս կ'ընկնեն չորս ալ: Բուս զաւարի
բանակին յառաջնադաս թիւաւորներն
են: Այս չորս զաւարտներն ալ անտարա-
կոյս պատերազմին թուրք ռոնէն մէջն
են ու կը լսեն դոտացող թիւաւորները:
Երբորդ նահանգին պատկանող
Բասէն, Ալաշկերտ, Տուժախ, Գարաբաղի-
դէ, Տիւրքմենի և Պայաղուս գաւառները
ձմեռէն արդէն դառնած են, որոց
թուրք և Բելուս բնակչութիւնը իրենց
հայրենակից Հայերը կ'ոտորելով ու հա-
լածելով՝ փախած են մեծ մասամբ դէպի
նեքսերը, իսկ հայ բնակչութիւնը դէպի
կովկաս ապաստանած է:

Իսկ նոր վերջերս դառնած վա-
նայ նահանգին, Մալաշկերտի գաւառին
ու Բաստոյ գաւառակին հայութիւնն ա-
ղաւաղուողները մնացած են իրենց վայրե-
րուն մէջ, մեծ մասամբ անօթի և անպա-
տաւոր:

Ապագայութիւն. — Գրաւուած հողա-
մասերուն վրայ ուր այլեւս կը գտնուի
ուսն բանակն ու զինուորական իշխա-
նութիւնը, իսկ քանակութիւնը խիստ
ցանցատ կ'երեւի, անոնք մեծ մասամբ
ձգած փախած են և մնացեալներն ալ
կատարութիւն յայտնելով զառուած
բարձրացած են իրենց ամպարը որքե-
րը, ուրկէ մերթ դուրս գալով երբ վար
կ'իջնեն ուսն կառավարութեան մարդա-
վարութեան զաւարտում՝ դիտելու
արժանի է թէ ինչպէս զօնի, լալ և
չորդորթի գիտելու: Այս վիճակը առիթ
տեսնած է, որ կովկաս գաղթող Հայերը
դէպի իրենց աւերակ գիւղերը երթնե-
կեն աղաւթէն, թէպէտ այս վերջինները
այնքան անապեղած են որ ապրիլը ըլ-
լալով հանդերձ թէ այլեւս թուրքեր
պիտի չը կրնան վերադառնալ, խիստ
զրուշուրթամբ և հատիկ հատիկ սկսած
են իրենց աւերակները չէցնելու համար:

(*) Սոյն քրակցութիւնը ուսումնասիր-
ւած մեր ձեռքի, իր կարգ մը մասերուն
մէջ դժբախտաբար չի համապատասխանե-
րալու նկարագրուած երկրամասերուն ա-
յլ իրականութեան: Այսուհանդերձ կը հրա-
սարակենք զայն իբրեւ ակամստի մը
պատմութիւնը հայ կայսրիկին վրայ երկ-
րորդ անգամ քարտի պէս հոն իջող ա-
նաւոր Ալեքսիս Նախընթիւն:

գալ և գրաւել իրենց նախկին տեղերը:
Իսկ Բաստոյն, Արեւելի, Արաղայի և
Բերկերի ու այլ գաւառներու հայութիւ-
նը, որոնց մեծ մասը կ'ոտորուած է, եթէ
հարկ եղած օգնութիւնը գտնէ, վստահ
ենք որ ուսն կառավարութեան լայն
թոյլտուութեամբ պիտի սկսի նորն տե-
ղերուն մէջ կրկին ձեւեղնել հայ կեանքը:
Գերտուութիւնը լաւ է ամէն կողմ ուր-
կէ ուսն բանակը անցած է և ուր հայ
կառավարները ցոյց տուած են անձնուէր
օժանդակութիւն՝ թշնամին հաղածելու
գործին մէջ:

Տեսնական վիճակ. — Պէտք է ըսել
թէ նորգրաւուած բոլոր զաւաքներուն և
զինուորուն մէջ զաղքած է կանոնաւոր
չուկայի կեանքը, նոյնիսկ Վանայ մէջ,
որ կարեւոր կեդրոն մըն է:

Թուրքերը արդէն բարձրագոյնութեամբ
կը վճարեն տեղւոյ մը մէջ տեսնական
կեանքը և այնպէս կը հետանան Այժմ
ամբողջ կրկին տեսնականութիւնը
կարգ մը ճարպիկ կովկասահայ երեսա-
սարկներու և տեղական յանդուգն զոր-
ծիչներու ձեռքն է, որոնք կովկասէն
զանազան իրեղէններ և ուսուցիչ կը
փոխարին և ռազմադիւրբերու կամ կեդ-
րոններու մէջ կը վճարեն, Բաղդատ-
մամբ ուրկէ վայրերու՝ վանք տակա-
կարգ ու սարքի կը մտնայ, և ամէն
մարդ չէ կրնար ուղած թանգութիւնը
տեսնել: Հոռնձքերը ուր որ կան լա-
ն, մանաւանդ խոտը անհայտ առատու-
թեամբ կարծես անած է այս տարի,
իւրեքանկան բացակայութեան պատճա-
ռաւ: Ձմեռն գրաւուած տեղերուն մէջ

ը խիստ օտկաւ է, եղածն ալ
ծ իմացած է մեծ մասամբ
որ և գործիչներ և միջոց կը
զին:

Իրադրական վիճակ. — Եւրոպիա հա-
ռած բոշկական խուճերու վարակիչ հի-
ւանդութիւնները տակաւ նուաղելու վե-
րայ են: Ալաշկերտի երկրու դիւրին
մէջ բացուած հիւանդանոցը՝ 12 անկողին
ունենալով՝ (այն ալ անկողին) մէկ ու
կէս ամիսէն 174 հիւանդ առողջացուած
են: «Այսիկա մեծ չնորք մըն է, սակայն
չնորքը աւելի տեղական օգնին է» կ'ը-
սէին բժիշկները: Դէպի Մալաշկերտ և
վանք բժիշկներ նոր հասան:

Օգնութիւններ. — Ապրիլ 26ին վեհա-
կան Հայրապետին հովանաւորութեամբ
ընդհանուր ժողով մը դուժարուցաւ,
ուր բոլոր կովկասի հայ բարեխիղճ
ընկերութիւնները միանալով դրոճի
ուխտեցին: Գիշեր մեր գծադր թրքահայ
կեդայրներուն զաւարտալ անտեսութե-
նը վերականգնելու գործին մէջ պէտք
չէ լին ըլլալ, սակայն ցարդ զօրաւոր
ըստ չէ յաջողած այդ միութիւնը,
մաղթենք որ յաջողի:

Այժմ նա՛ միայն միութեամբ կ'են-
նան ընկերութիւն կամ բարեխիղճ
կամ անանձին իր արշաւանումը ունի
աւերուած վայրերուն մէջ, որոնք կա-
րօտելոց հանդերձ, ուսուցիչ, դրոճի և
լոյզութիւն կը բաշխեն որքան որ կըր-
նան:

Սպանդուածները դատ՝ ահադին թի-
ւով առեւանգուած և փախցուած կին,
աղջիկ և երեխաներ կան որոնք չեն ե-
րեւի այս պահուն: Միայն Ալաշկերտի
և Գարաբաղի լիւթի շրջանին հայուցիւնը
280 իրաւունքներ, որոնցմէ 10—15 հա-
տը հաղել կըցած են վախիլ և դալ,
անոնք անօգնական վիճակի մէջ, նոյն
շրջանին, որ ամենէն քիչ անձի լոճ ար-
եւող շրջանն է, միայն 1000 սպանուած-
ներ կան:

Ա. ՊԱՊԱՅԱՆՆԱՆ
Տեսուչ Մարգարէ Բնիկեղոսեան
Կարճ Եղանի վարժարաններուն

Արդիւնաւորութիւն. — Արդիւնաւորութիւն
մէջ կը շարունակուին ձեռնարկու-
թիւնները: Բանտարկուած Հայերը կը
մնան առանց հարցաքննութեան կը շա-
րունակուին նաև ամէն տեսակ կեդ-
րոնները: Միշտ իսկ տեսնական զոր-
ծով և օսմանական կանոնաւոր անցադրով
Պուլկարի կամ այլ երկրներ համար-
դող Հայերու ապրանքներն ու անշարժ
կալութիւնները կը գրաւուին: Այսպէս
վարժարաններու և մանկապարտէզի չէ-
զերն ալ կառավարութեան ձեռքն ան-
ցած են: Այսպիսով Հայերուն արդիւնա-
լի նաև անքննէն դուրս իրենց լեզուն խօսիլ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՅՈՒՇԱՅԻՆ
Արեւիկ «Փարիս» լրագրին 12125 օ-

գրաստ իւրից մէջ կը գտնեն «Մանկա-
կան Պետութիւն» վերնագրին ակն հետե-
ւելալ:

Յիշիկաւ գերմանացիներ (այս անունին
տակ կը պահուէր, կ'ըսուէր, Գերմանիոյ
Արտաքին Գործոց Նախարարութիւնը)
կ'ապացուցանէ թէ միմիայն Փոքր Ա-
սիան է որ յարմարութիւններ կը ներ-
կայացնէ գերման գաղթականներու տե-
ղաւորման համար, և կ'առաջարկէ որ
գերման գաղթականները՝ փոխանակ Ա-
մերիկայի երթան հաստատուին Փոքր
Ասիոյ բարեբեր դաշտաւայրները: Միայն
որ թուրքերը տարբեր ծրագիր մը
ունեն. անոնք կը ճգնեն զուտ մասնա-
տական պետութիւն մը ստեղծել: Այսիկա
բացորոշապէս կը հաստատէ Տօքթ. Լէփ-
սիւսն որ, ինչպէս յայտնի է, վերջին
տարիներս Թուրքիոյ շրջանը ըստ՝ ըը-
րիստոնեայ ազգաբնակչութեանց կացու-
թիւնը ուսումնասիրելու համար: Եթէ
Գերմանացիները չեն հաւատար այս
թրքական ծրագրին գոյութեան, թիւ
ուշադրութեամբ աչքէ անցնեն յիշեալ
գերմանացիին զրկած պաշտօնական վա-
ւերաթուղթերը:

«Մանկական Պետութիւն», ուրե-
մըն, չէ՛ կարծիք որ այս երկու բաները
արեւն կը բուրեն, անմեղ Յոյներու և
Հայերու արիւնը: Եւ հակառակ այս ա-
մէտուն, գաղութեան այստեղ մարդեր,
ծագումով Հելլէն, որոնք հաւատար ին
թէ գաղանք կարող է հրաւիրել իր վա-
րձա արտադրանքին:

Յայն քերք վերադառնալ հասուածն ան-
միջապէս վերջ կ'աւելցնէ հետեւեալ խո-
սքով: «Հայերը վերադառնալով»

Դէպի հայ քրեանդան ցեղը կը
գառնան ձորք մեր բոլոր համակրու-
թիւնները: Աս
և ցարդուին
այնպէս ինչպէս
պաշտպան, դիմադրութեան միջոց,
զուրկ, անոնք կ'արուին, կը բանտար-
կուին, կը կողոպտուին, կը կախուին
կոտորածի և արիւնի միւսոյն բաղդը մեղ
միացուց: Միեւնոյն բռնաւոր և բռնա-
կալ լուծը մեղ բնաշխն կ'ընէ: Այսօր
յոյն ցեղը չարաբակից է հայ ցեղին:
հասարակաց է ողջակիզումը և բնաշխ-
յումը: Մաղթենք որ հասարակաց ըլլայ
նաև աղատութիւնը:

Ռոտսոփ. — Սեւանիկէն 11 օգոստոս
թուակիր Փաթրիս յոյն թերթին հասած
հետաքիր մը կը ծանուցանէ թէ յուլիս
26ի (ս. տ.) կիրակի օրը 4 Յոյներ կախ-
ուած են Ռոտսոփոյն մէջ, որոնցմէ եր-
կուքը հաւատար յոյն առջև և երկուքը
չուկային հրապարակը: Յոյն կղերին ար-
դիւնք է մինչև անգամ Ս. Հաղորդու-
թիւն տալ դատաւարաններուն:

Սեւանիկի հայ գաղութը այսօր (17
օգոստոս) հոգնաբնակ կատարեց թուր-
քիոյ մէջ կատարուած իր եղբայրներուն
համար: Ներկայ էին ամբողջ գաղութը և
բազմաթիւ պաշտօնական անհատ որու-
թիւններ: Գաղութը Պ. Վէնիզէլօսին
ուղղեց հեռագիր մը որով կը խնդրէ որ
Հելլէն կառավարութիւնը միջնորդ
թուրքիոյ քրիստոնեաներու հաղածանքին
չուտափոխ գաղաւթութիւն ինչպստ մի-
ջամտութեան մը համար:

(Փարիս)
Պոլսոյ մէջ 20 Հնչակեաններու նա-
հատական պարագաներուն մասին հե-
տեւեալ տեղեկութիւնը կը գտնենք
«Կոչնակ»ի մէջ:

Կախաղան հանուածներէն Տօքթ.
Պէնէն, երբ որ իր ընկերներուն հետ կը
տարուէ մահու գործիքին առջև, Թուր-
քերուն դառնալով կ'ըսէ. «Մի կախէ՛ք
այս անմեղները: Ես եմ ըրած ամէն ինչ,
Միայն զիս կախեցէ՛ք» Ու քիչ ետքը
կ'աւելցնէ. «Միւնք հոս ըսան հողի ենք,
ու դուք հիմա մեղ կ'ախէ՛ք, բայց
գիտցէ՛ք որ ըսան հաղաքներ պիտի գան
ու մեր վրէժը լուծեն ձեռքէ»:

Նահատակներուն մարմինները ան-
չնախալէ երկու ժամ ետքը, վար
նուելով կախաղաններէն, տարուած ամ-
փոփում են Պալլադիէ Հայոց գերեզմա-
նատան մէջ:

(*) Մանաւանդ հիմա որ այդ վայ-
րեհի հետացած են հայ եւ յոյն բնակիչնե-
րը: Հայերու իրենց բնակավայրերին խմբ-
վին տարաւոր մի դոխային ծրագրին մէջ
Գերմանիոյ մեղադրութիւնը աւելի ցայ-
տուն կերպով չէ կրնար ապացուցուիլ:
Մ. Խ.

Imp. Economique, Alex.

